SÉRIE "Sociologie"

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-5\(5\)-97-108](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-5(5)-97-108)

Анна Борисова

*аспірант кафедри соціальної роботи,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна, e-mail: anna.borz@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-3391-0997>*

ГОТОВНІСТЬ СІМ'Ї ДО ОТРИМАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

Анотація. Соціальна підтримка є одним із сучасних векторів соціальної роботи, яка, формуючись на концептуальних положеннях суміжних сфер діяльності, має недостатній рівень розвитку та практичного застосування в Україні. Низька дієвість механізму соціальної підтримки зумовлена не лише відсутністю необхідного інституційного, ресурсного забезпечення та налагодженого механізму надання такої допомоги, а і недостатнім рівнем готовності вітчизняних сімей до визнання власних соціально-психологічних проблем та потреби у їх вирішенні за участі третьої сторони. За умови збереження тенденцій до зниження довіри між громадянами, які отримують, та закладами, які надають послуги соціального захисту і підтримки, відбуватиметься подальше розшарування вітчизняного суспільства та поступове руйнування соціальних і сімейних цінностей. В контексті вибору Україною соціально-орієнтованого вектору розвитку, а також перманентного реформування підходів реалізації публічного управління, окреслені тенденції можливо зупинити шляхом оновлення механізмів, інструментів, моделей соціальної співпраці між державою і громадськістю. Наукова стаття являє собою оригінальне дослідження тенденцій розвитку сфери соціальної підтримки в Україні шляхом детермінування рівня та факторів готовності вітчизняних сімей до її отримання. Дослідження проблематики здійснювалось завдяки застосуванню методів порівняння, абстракції, аналізу та узагальнення. В науковій роботі було детерміновано мету і завдання соціальної роботи в Україні, визначено групи населення, які потребують соціальної допомоги і захисту з боку держави, а також реально чи потенційно готові до їх отримання. Проаналізовано психологічну важкість процесу прийняття складних життєвих

обставин громадянами, а також ситуації, в яких виникає необхідність використання соціальної підтримки. В ході дослідження визначено методи підвищення довіри сімей до соціальної роботи в Україні, а також напрями вдосконалення механізму соціальної підтримки, а саме шляхом розширення практики застосування заходів із індивідуального та сімейного консультування, проведення груп вирішення проблем чи складних ситуацій, а також тренінгів із розвитку життєвих і соціальних навичок.

Ключові слова: соціальна підтримка, соціальна робота, сімейна політика, демографія, складні життєві обставини, надавачі соціальної підтримки, вразливі сім'ї.

Anna Borisova

*PhD student Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail: anna.borz@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-3391-0997>*

READY OF THE FAMILY TO RECEIVE SOCIAL SUPPORT

Abstract. Social support is one of the modern vectors of social work, which, being formed on the conceptual provisions of related areas of activity, has an insufficient level of development and practical application in Ukraine. The low efficiency of the social support mechanism is due not only to the lack of necessary institutional, resource provision and established mechanism for providing such assistance, but also to the insufficient level of readiness of domestic families to recognize their own socio-psychological problems and the need to solve them with third parties. If the tendencies to decrease trust between the citizens who receive and the institutions that provide social protection and support services continue, the further stratification of the domestic society and the gradual destruction of social and family values will take place. In the context of Ukraine's choice of socially-oriented vector of development, as well as permanent reform of approaches to public administration, the outlined trends can be stopped by updating mechanisms, tools, models of social cooperation between the state and the public. The scientific article is an original study of trends in the development of social support in Ukraine by determining the level and factors of readiness of domestic families to receive it. The study of the problem was carried out through the use of methods of comparison, abstraction, analysis and generalization. The scientific work determined the purpose and objectives of social work in Ukraine, identified groups of the population in need of social assistance and protection from the state, as well as actually or potentially

ready to receive them. The psychological difficulty of the process of accepting difficult life circumstances by citizens is analyzed, as well as situations in which there is a need to use social support. The study identifies methods to increase family confidence in social work in Ukraine, as well as ways to improve the mechanism of social support, namely by expanding the practice of individual and family counseling, problem solving groups or complex situations, as well as training on life and social skills.

Keywords: social support, social work, family policy, demography, difficult life circumstances, social support providers, vulnerable families.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації суспільства є неминучими в умовах демографічних змін, оновлення поглядів щодо сім'ї та сімейних цінностей, плюралізації форм батьківства, а також політичних і економічних проблем, перманентне існування яких характерне для України протягом останнього десятиліття. В контексті обумовлених тенденцій основними джерелами виникнення соціальних проблем є психологічна та емоційна нестабільність сімей, що в більшій мірі викликана оновленням потреб і цінностей, важкістю сприйняття факту значного розшарування у суспільстві, низьким рівнем соціальної справедливості і відсутністю довіри громадян до ефективності системи державних гарантій та захисту.

За окреслених вище обставин готовність сімей до отримання соціальної підтримки від держави є низькою. Проте вона залежить не лише від вмотивованості самих громадян, а і від організації роботи державних соціальних інституцій, які, в контексті вдосконалення системи соціального захисту, повинні здійснювати перманентний аналіз актуальних соціальних проблем та формувати пропозицію індивідуальних векторів їх вирішення із залученням спектру сучасних інструментів оптимізації соціального становища, врівноваження психологічно-емоційного стану членів сім'ї, яка потрапила у складні життєві обставини.

Обумовлені аспекти свідчать про необхідність вдосконалення практики організації соціальної роботи і підтримки в Україні як форми відновлення віри громадськості у дієвість державних механізмів управління соціальними проблемами та їх наслідками для окремих сімей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам готовності вітчизняних сімей до отримання допомоги і соціальної підтримки від надавачів таких послуг, а також якості соціальної роботи в Україні присвячено праці багатьох дослідників, зокрема І. Пеша [1], Т. Семігіної [2; 3], М. Соляник [5], Т. Яблонської та ін. Аспектам реалізації сімейної політики в Україні в контексті трансформації відтворення населення в умовах другого демографічного

переходу, а також викликам для сучасних сімей, що виникли в ході активних змін життєвого устрою присвячено праці Б. Крімера [6], Л. Мельничук, Г. Бевз та ін. Практиці та організаційним аспектам надання соціально-педагогічної підтримки, а також факторам готовності її отримання членами сімей, які опинились в складних життєвих обставинах, приділено значну увагу такими науковцями, як Т. Анохіна, О. Безпалько, О. Газман, А. Капська, Л. Кулікова, Л. Оліференко та ін.

І. Пеша та Т. Яблонська аналізують проблеми сімейної політики в Україні, а також тенденції кризи інституту сім'ї. Авторами визначено, що нагальною є потреба у формуванні державної сімейної політики та вдосконаленні соціальної підтримки, змістом яких має бути збереження сімейного благополуччя як пріоритету діяльності [1, с. 92]. Т. Семигіна досліджує практику формування професійних компетентностей і якостей соціальних працівників. Науковцем визначено, що для України характерне різноманіття підходів щодо формування вимог до компетентностей, яке зумовлює неефективне застосування вимог стандартів у практиці соціальної роботи та в освіті [2, с. 59]. Відповідно, відсутність узгодженості у процесах підготовки працівників, що надають соціальну підтримку, знижує рівень довіри з боку сімей до результатів соціальної роботи та унеможливорює прийняття особистістю того факту, що допомога соціальних працівників може бути ефективною та доцільною. Також, Т. Семигіна досліджує аспекти, які впливають на якість життя сім'ї та умови, за яких сім'я психологічно буде готова до отримання соціальної підтримки (зокрема, надмірна стигматизація чи дискримінація); аналізує процеси наснаження (готовності окремих індивідів чи сім'ї до такого вибору в своєму житті, який приведе до бажаних результатів) та особливості резилієнсу (готовності сім'ї до швидкого відновлення психологічного та емоційного стану в умовах загрози чи після пережитих важких обставин шляхом залучення особистісних та сімейних ресурсів, а також ресурсів, які пропонує громада і суспільство загалом) [3, с. 54-55; 4]. М. Соляник досліджує особливості допомоги сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах, а також вплив ефекту ретравматизації на процеси прийняття сім'єю допомоги соціальних служб. Отримано висновок, що готовність сім'ї до отримання соціальної підтримки визначається складністю психологічно-емоційної травми; визначено, що пережитий членами сім'ї, особливо неповнолітніми дітьми, травматичний досвід впливає на когнітивні процеси, особливості поведінки, міжособистісні відносини, самооцінку і, в цілому, на світогляд [5, с. 362].

Мета статті. Метою написання наукової статті є аналіз рівня та факторів готовності вітчизняних сімей до отримання соціальної підтримки шляхом детермінування тенденцій розвитку сфери соціальної роботи і захисту в Україні. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження було

сформовано та вирішено важливі наукові та практичні завдання, зокрема: 1) охарактеризувати мету і завдання соціальної підтримки як вектора державної соціальної роботи в Україні; 2) визначити категорії сімей, що мають потребу у соціальній підтримці та фактори, які визначають їх психологічну готовність до отримання такої форми допомоги; 3) дослідити основні проблеми і перешкоди, які впливають на рівень довіри між отримувачами і надавачами послуг із соціальної підтримки, а також фактори, які підвищують готовність сім'ї до отримання допомоги в рамках соціальної роботи держави.

Виклад основного матеріалу. Система соціальної підтримки в Україні перебуває у стані трансформації, що пов'язано із вибором соціально-орієнтованого вектору розвитку держави, а також бажанням досягнення стратегічної мети щодо стабілізації життєдіяльності суспільства. За таких обставин, ефективність соціально-економічних процесів залежить від сукупності організаційних, психологічно-емоційних, соціальних аспектів. Проте певні фактори, такі як психологічна готовність особистості чи сім'ї загалом до прийняття допомоги в складних життєвих обставинах, формуються індивідуально та залежать виключно від рівня довіри, який існує у суспільстві.

Якість життя сім'ї та готовність кожного із її членів до кризових станів визначається сукупністю базових характеристик (сучасних концепцій) та їх впливовістю на буденність, зокрема, рівнем наснаження, резилієнсу, інклюзії, соціалізації, а також стигматизації чи дискримінації. Наявність диспропорцій чи надмірності певних із перерахованих явищ у соціумі створює сигнали щодо необхідності зміни векторів державної соціальної роботи, ключовим завданням якої є формування оптимального середовища (із помірним рівнем інклюзії, стигматизації чи дискримінації) для життєдіяльності громадян. Певні порушення стають передумовами до виникнення потреби у отриманні соціальної підтримки, проте не кожна сім'я готова до визнання своєї слабкості в соціумі та залучення третьої сторони до вирішення соціально-психологічних конфліктів [3, с. 49].

Таким чином, сучасна система соціальної підтримки має на меті: по-перше, регулювання правових, економічних та соціальних стосунків сім'ї та кожного її члена із суспільством; по-друге, надання сім'ї чи окремому її члену необхідної, завчасної підтримки і допомоги у вирішенні проблем, що необхідно в контексті подальшого становлення сім'ї, її гідного утвердження в соціумі; по-третє, розвиток та відновлення взаємовигідних відносин між особами чи сім'ями, які співіснують у соціумі, з метою поліпшення якості життя кожного із них.

В контексті обумовленої мети завданнями, які повинні бути реалізовані в рамках надання соціальної підтримки сім'ям, є такі:

- розширення можливостей та самостійності сімей у подоланні власних внутрішньосімейних чи внутрішньоособистісних конфліктів чи проблем;
- встановлення сталих зв'язків сімей, які потрапили у складні життєві обставини із системами, які мають необхідні для вирішення проблем ресурси, можливості, а також надають спектр відповідних послуг соціального характеру;
- сприяння розвитку соціальних служб, діяльність яких має бути максимально толерантною та прозорою, що необхідно в рамках забезпечення довірливих відносин між надавачами послуг із соціальної підтримки та їх отримувачами;
- збереження взаємоузгодженості між порядком надання соціальної підтримки сім'ям, які потребують цього та стратегією і тактикою реалізації державної соціальної політики [3, с. 58].

Процес прийняття факту неспроможності самостійного виходу сім'ї із кризової ситуації є складним, оскільки залежить від рівня усвідомлення власної слабкості. Умовно його можна поділити на дві складові: аналіз складності життєвих обставин, в яких знаходиться сім'я та усвідомлення фінансової неспроможності виходу з кризи без залучення додаткових ресурсів. До обставин, які змушують сім'ю прийняти факт настання кризи та спонукають до звернення за соціальною підтримкою належать наступні:

- важкість, довготривалість процесу адаптації внутрішньо переміщених сімей з дітьми;
- перенесення важкої психологічної та фізичної травми, яка спричинила значні втрати (зокрема, внаслідок стихійного лиха або війни);
- відмова від дитини раннього віку;
- складність інтеграції особи у соціум, яка має інвалідність чи загальної організації життєдіяльності сім'ї, в якій є особа з інвалідністю;
- наявність ознак насильства в сім'ї чи жорсткого поводження з її окремими членами, особливо із дітьми;
- наявність у сім'ї осіб із залежністю від психоактивних речовин (далі – ПАР);
- неможливість самостійного протистояння членів сімей проблемам ВІЛ/СНІДу;
- наявність ознак конфлікту із законом окремих членів сім'ї, особливо дітей.

Прийняття факту неможливості викорінення вище окреслених проблем відбувається в умовах перманентного самоаналізу та діагностування. Наступним аспектом, що збільшує негативний тиск на мікроклімат в сім'ї є фінансова неспроможність самостійного протистояння вже існуючій проблемі. Сучасна практика свідчить, що фінансовий добробут (який включає показники можливості покриття власних поточних зобов'язань, рівень фінансового комфорту

та обсяг фінансової міцності на майбутнє) має вплив на психологічний та емоційний стан кожного із членів сім'ї. Зокрема, тенденції останніх років для України не є позитивними, оскільки більшість українців (понад 60,0%) вважають рівень свого добробуту низьким (а інколи навіть дуже низьким), наприклад:

- 67,0% респондентів, які прийняли участь у загальнонаціональному опитуванні з питань фінансової грамотності у 2018 році стверджували, що їх «...фінансовий стан обмежує здатність робити те, що важливо»;
- 58,0% респондентів ствердили, що їхній сім'ї важко дозволити собі навіть базові речі. Українські сім'ї відчують значний стрес через фінансові складності і нестачу грошей, 75,0% турбуються через оплату повсякденних витрат [7, с. 22-24].

В контексті окреслених тенденцій самостійне подолання соціальних проблем є неможливим. Вищенаведені обставини є сигналами для сім'ї, що залучення допомоги є неминучим. Таким чином, лише фактор довіри між особистістю та надавачами соціальних послуг впливає на швидкість усвідомлення кожним із членів сім'ї потреби в соціальній підтримці.

Поняття довіри між суб'єктами соціальних відносин є специфічним, оскільки залежить від рівня суб'єктивності ставлення до кризової ситуації кожною із сторін, а також швидкості усвідомлення важкості обставин, в яких опинилась сім'я. Проте, дотримання певних принципів соціальним працівником у професійній діяльності є обов'язковим, оскільки відображає не лише його компетентності, а і рівень відповідальності, гуманізму, готовності надати кваліфіковану допомогу і підтримку тим, хто є слабшим. Таким чином, суть принципів організації роботи соціальних служб, від яких залежить довіра між сторонами, є наступною (рис. 1):

Принципи організації роботи соціального працівника в контексті відновлення довіри між надавачами послуг та сім'ями, які потрапили у складні життєві обставини

Визнання гідності людини
Пріоритетність інтересів сім'ї, яка звернулась за допомогою
Протистояння дискримінації чи інституційному гнобленню
Повага до різноманітності
Справедливий доступ до ресурсів
Сприяння праву на участь
Повага конфіденційності

Рис. 1. Принципи діяльності соціальних працівників
 Джерело: складено автором за даними [8].

Таким чином, принцип визнання гідності людини передбачає, що своєю поведінкою надавач послуг відображає повагу до природженої, невід'ємної гідності, цінності і унікальності кожної із особистості. Соціальна підтримка є несумісною з прямим чи опосередкованим примусом сім'ї до будь-яких дій, навіть на її користь. Принцип пріоритетності інтересів сім'ї, яка звернулась за допомогою, полягає у обов'язку соціального працівника спрямувати всі свої професійні зусилля, знання та навички на допомогу, а також з метою оперативного розв'язання конфліктів та подолання їх наслідків. Принцип протистояння дискримінації чи інституційному гнобленню передбачає, що працівник-надавач соціальної підтримки здійснює організацію роботи виходячи із пріоритетності справедливості у суспільстві, зокрема стосовно сімей, з якими вони безпосередньо працюють. Соціальні працівники кидають виклик дискримінації та стигматизації, причинами виникнення яких може бути вікова, правоздатна, дієздатна різноманітність, а також приналежність до певного класу, статі, сексуальної орієнтації, етнічної групи, релігії, культури, національності, громадянського статусу тощо. Принцип справедливого доступу до ресурсів передбачає, що соціальний працівник має на меті створити умови, в яких існуватиме раціональний перерозподіл ресурсів між сім'ями, які їх потребують. Таким чином, допомога стає доступною для кожного, що відновлює віру людини у можливість отримання підтримки навіть за умови втрати фінансової впевненості. Принцип сприяння праву на участь відображає можливість зміцнення самооцінки та можливостей сімей, сприяючи їх інтеграції у процеси прийняття і ухвалення рішень та дій, які впливають на їхнє та суспільне життя загалом. Принцип поваги до конфіденційності соціальної підтримки сімей, які перебувають у кризовій ситуації відображає аспекти необхідності збереження права людей на недоторканість приватного життя навіть за умови участі у процесах підтримки та пост-кризової адаптації сім'ї за участі третіх осіб. Принцип поваги до різноманітності полягає у толерантному ставленні до етнічної і культурної різноманітності сімей, які проживають в межах однієї громади та в рівній мірі можуть потребувати соціальної підтримки.

В умова реалізації реформи децентралізації дотримання окресленого принципу діяльності є особливо актуальним, оскільки його теоретичне підґрунтя стверджує про необхідність посилення інклюзії в громаді, беручи до уваги як індивідуальні, так і сімейні відмінності. Інклюзивна громада є толерантною до будь-яких емоційних проявів громадян, що проживають в її межах. Метою діяльності соціального працівника є донесення цього аспекту як для сім'ї яка потрапила в складні життєві обставини, так і для суспільства, яке оточує цю сім'ю. Процеси переконання є складними, а тому вимагають від професійної діяльності соціальних працівників терпимості, рівноважного

ставлення, поваги до проблем і обставин сім'ї, їхнього способу життя, поведінки, соціального і національного походження тощо.

Існують різноманітні передумови і джерела походження складних життєвих обставин, а тому перешкоди та невпевненості, які виникають під час прийняття сім'єю рішення щодо необхідності отримання соціальної підтримки, захисту чи іншого виду допомоги, також різняться. В свою чергу, відсутність віри у результативність соціальної роботи є наслідком не лише внутрішньоособистісних переконань, а і проблем, які пов'язані із недосконалістю нормативно-правового, інституційного, матеріально-економічного забезпечення соціальної діяльності в Україні.

На нашу думку, основним бар'єром, що перешкоджає налагодженню довірливих відносин між сім'ями, які знаходяться у стані кризи та соціальними працівниками чи іншими надавачами послуг із соціальної підтримки є ряд соціально-психологічних проблем. Вони найбільше заважають особистості у процесі прийняття важливих рішень та знижують її готовність до соціальної взаємодії і звернення за допомогою до оточення (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела кризових станів в сім'ї та супутні соціально-психологічні проблеми, які знижують її готовність до отримання соціальної підтримки

<i>Передумова – втрата житла сім'єю чи примусове внутрішнє переміщення (вимушене переселення). Інші значні втрати (зокрема, внаслідок стихійного лиха, війни тощо):</i>
<i>Соціально-психологічні перешкоди:</i>   1) відсутність звичного середовища та оточення;   2) відсутність доступу до соціальних та медичних послуг;   3) непорозуміння з членами приймаючої громади на побутовому рівні через ресурси та різні політичні переконання, а також зниження комунікації із сім'єю через переміщення і різні погляди членів сім'ї на кризову ситуацію;   4) стресові стани, депресія, посттравматичний стресовий розлад, підвищена тривожність, відчай;   5) втрата автономності та ідентичності;   6) відчуття незахищеності та ізольованості (стан жертви);   7) підвищений рівень агресії, гніву, тривожності, що знижує здатність прогнозування майбутнього.
<i>Передумова – відмова від дитини раннього віку:</i>
<i>Соціально-психологічні перешкоди:</i>   1) психологічний інфантилізм та соціальна незрілість членів сім'ї, яка відмовилась від дитини;   2) високий рівень психологічної травматизації;   3) низька, амбівалентна самооцінка, недостатній для усвідомлення та вирішення проблеми рівень стресостійкості членів сім'ї, яка відмовилась від дитини;   4) відсутність позитивної моделі сім'ї та батьківської поведінки;   5) безробіття, бідність, відсутність соціально-психологічної та матеріальної підтримки з боку родичів.
<i>Передумова – інвалідність чи хвороба (зокрема, ВІЛ/СНІД), які ускладнюють інтеграцію особи чи цілком сім'ї у соціум:</i>
<i>Соціально-психологічні перешкоди:</i>   1) психічне та нервеве перевантаження;   2) нерозуміння з боку соціального оточення, відчуття самотності, страх розголошення інформації про їх ВІЛ/СНІД-статус;   3) упереджене ставлення суспільства до людей з інвалідністю чи ВІЛ/СНІДом та їх сімей;   4) непередбачувана поява у родині інваліда чи дитини з особливими потребами, що має наслідки для психологічного здоров'я сім'ї, спричиняє погіршення мікроклімату в сім'ї, знижує порозуміння та рівень психологічного прийняття в сім'ї такої дитини;   5) емоційне відторгнення від особи із інвалідністю;   6) гіперопіка, надмірне акцентування на розладах особи, що породжує її невпевненість у собі;   7) прояви стигми і дискримінації.

Передумова – насильство в сім'ї чи жорстоке поводження з її окремими членами: <i>Соціально-психологічні перешкоди:</i>   1) відсутність у суспільній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань як неприпустимих;   2) високий рівень терпимості до жорстокого поводження в сім'ї;   3) низька правова грамотність населення;   4) погана поінформованість громадян (особливо дітей) стосовної їх прав;   5) низькі доходи, постійна нестача грошей, безробіття.
Передумова – наявність у сім'ї осіб із залежністю від ПАР: <i>Соціально-психологічні перешкоди:</i>   1) конфліктність у взаєминах, небажання членів родини конструктивно взаємодіяти між собою, зневіра у можливість позитивних змін;   2) сформованість співзалежності у членів родини;   3) стигматизація, дискримінація членами родини, сусідами, громадою загалом;   4) проблеми із правозахисними органами;   5) відмова від комунікації та усвідомлення переваг здорового способу життя.
Передумова – конфлікт із законом окремих членів сім'ї, особливо дітей: <i>Соціально-психологічні перешкоди:</i>   1) наявність антисоціальних поглядів і переконань, невміння співчувати, спротив змінам;   2) відмова від усвідомлення тяжкості порушення, зокрема внаслідок толерантного ставлення до порушень закону;   3) самоідентифікація з кримінальним оточенням, неповага до закону, судових органів, поліції.

Джерело: складено автором за даними [9].

З метою сприяння довірливим відносинам між вразливими сім'ями та соціальними працівниками чи іншими надавачами соціальних послуг доцільно підвищити рівень ефективності комунікації між сторонами. Готовність родини до взаємодії залежить від рівня толерантності сприйняття кризової ситуації надавачами соціальних послуг, прискіпливості їх відношення до чужих проблем та бажання не лише вислухати, а і запропонувати дієві заходи із підтримки. На нашу думку, основа комунікативної моделі полягає у налагодженні перманентного консультування сімей, які знаходяться у складних життєвих обставинах, зокрема важливими є:

– по-перше, індивідуальне та сімейне консультування – надання консультативних роз'яснень щодо актуальних для сім'ї питань або наслідків від загострення кризових тенденцій, застосування індивідуального адаптованого підходу до опрацювання травматичного досвіду, терапевтичні зустрічі; консультування батьків з питань профілактики травми дитини та створення для дитини підтримувального середовища; онлайн консультування та перманентна підтримка сім'ї і її членів;

– по-друге, групи вирішення проблем – пропозиція практичного методу аналізу і діагностування проблеми, який полягає у структурованому проведенні занять із роз'ясненням їх цілей і завдань, а також формуванням довірливої, продуктивної атмосфери для опрацювання проблематики шляхом застосування таких типів процедур, як мозковий штурм чи моделювання проблемної ситуації;

– по-третє, тренінги із розвитку життєвих навичок – постановка життєвих цілей з метою стимулювання зайнятості; проведення заходів, спрямованих на підвищення захисту прав сімей, які знаходяться у складних життєвих обставинах; підвищення значення та схильності осіб до ведення здорового способу життя; робота над формуванням оптимальної моделі організації сімейних стосунків та попередження конфліктів.

Висновки. Проведений в роботі аналіз був спрямований на виокремлення джерел настання кризи в сім'ї, а також факторів, які визначають її готовність до отримання соціальної підтримки. В ході дослідження було визначено, що складні життєві обставини, до прикладу, такі як сучасне соціальне явище, є досить поширеним, особливо в контексті збереження мінливості життєдіяльності суспільства. Важкі обставини вже є передумовами до звернення сім'ї чи її окремих членів за допомогою до надавачів послуг із соціальної підтримки і захисту, проте існують певні соціально-психологічні, інституційні, економічні та політичні чинники, які впливають на процеси усвідомлення сім'єю складності ситуації та створюють бар'єри для звернення за допомогою.

На нашу думку, рівень ефективності соціальної роботи в Україні варто підвищувати, оскільки сьогоденні тенденції в більшій мірі породжують кризові явища, ніж зниження соціально-психологічної напруженості у суспільстві. За умови відсутності реформацій у вітчизняній практиці соціальної діяльності рівень довіри українських сімей і надалі буде знаходитися на досить низькому рівні. А тому, вважаємо за доцільне, спрямовувати подальші дослідження на розробці дієвих механізмів управління прозорістю і справедливістю системи соціальної підтримки і допомоги, а також оптимізації процесів комунікації між органами, які надають соціальні послугами та сім'ями, для яких така підтримка є першочерговою необхідністю.

Література:

1. Пеша І. В., Яблонська Т. М. Проблеми розвитку сім'ї в ракурсі державної сімейної політики. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 28 лют. – 1 бер. 2019 р.). Суми: СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. С. 89–93.
2. Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук: колективна монографія (1-е вид.) / під ред. Каплак В.Г. – Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. 134 с.
3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
4. Kamara J. K., Agho K., Renzaho A. Understanding disaster resilience in communities affected by recurrent drought in Lesotho and Swaziland – A qualitative study. PLoS ONE. 2019. Vol. 14(3). DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0212994>

5. Соляник М. Г. Сім'ї тимчасово перемішених осіб у складних життєвих обставинах як об'єкт соціальної підтримки. Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві: збірник мат. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 5 листоп. 2020 р.). Одеса: ОНУ, 2020. С. 360–363.

6. Крімер Б. Сімейна політика у великих містах в умовах демографічного переходу. Демографія та соціальна економіка. 2021. №43 (1). С. 19–37. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.01.019>

7. Дрейк Р., Допіра М. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні: результати дослідження. Київ: Проект USAID «Трансформація фінансового сектору», 2019. 48 с.

8. Правила етичної поведінки надавача соціальних послуг. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/9756/file/%D0%A1%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0_5.pdf (дата звернення 18.10.2021).

9. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ: Обнова компанії, 2017. 352 с.

References:

1. Pjesha I. V., Jablons'ka T. M. (2019). *Problems of family development from the perspective of state family policy* [Problemy rozvytku sim'ji v rakursi derzhavnoji simejnoji polityky]. *Osobystist' u kryzovyh umovah ta krytychnyh sytuacijah zhyttja: mater. V Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* S. 89-93 [in Ukrainian].

2. Kaplak V.G. (Ed.) (2021). *Reprezentacija osvritnih dosjagnen', mas-media ta rol' filologii' u suchasnij systemi nauk* [Representation of educational achievements, mass media and the role of philology in the modern system of sciences]. Vinnytsia: European Scientific Platform [in Ukrainian].

3. Semygina T. (2020). *Suchasna social'na robota* [Modern social work]. Kyi'v: Akademiya praci, social'nyh vidnosyn i turyzmu [in Ukrainian].

4. Kamara J. K., Agho K., Renzaho A. (2019), Understanding disaster resilience in communities affected by recurrent drought in Lesotho and Swaziland – A qualitative study, *PLoS ONE*, 14(3). DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0212994>

5. Soljanyk M. G. (2020). *Sim'ji tymchasovo peremishenykh osib u skladnykh zhyttjevykh obstavynakh jak ob'jekt social'noji pidtrymky* [Families of temporarily displaced persons in difficult life circumstances as an object of social support]. *Tendencii' ta perspektyvy rozvytku psykhologii' ta social'noi' roboty v suchasnomu suspil'stvi: zbirnyk mat. Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* S. 360-363 [in Ukrainian].

6. Krimer B. (2021). *Simejna polityka u velykykh mistakh v umovakh demografichnogho perekhodu* [Family policy in big cities in terms of demographic transition]. *Demography and Social Economy*. № 43(1). S. 19-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.01.019> [in Ukrainian].

7. Drejk R., Dopira M. (2019). *Finansova gramotnist', finansova inkluzija ta finansovyj dobrobut v Ukrai'ni rezul'taty doslidzhennja* [Financial literacy, financial inclusion and financial well-being in Ukraine research results]. Kyi'v: Proekt USAID «Transformacija finansovogo sektoru» [in Ukrainian].

8. Pravyla etychnoi' povedinky nadavacha social'nyh poslug. Available at: https://www.unicef.org/ukraine/media/9756/file/%D0%A1%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0_5.pdf (Accessed 18 October 2021) [in Ukrainian].

9. Zhuravel' T. V., Kyjanyci Z. P. (Eds.) (2017). *Social'na robota z vrazlyvymy sim'jami ta dit'my* [Social work with vulnerable families and children]. Kyi'v: Obnova kompani [in Ukrainian].